

Розв'язки завдань
III етапу Всеукраїнської учнівської олімпіади з хімії
2023-2024 навчального року
9 клас

ТЕОРЕТИЧНИЙ ТУР

Завдання 1. Тести (10 балів)

1. Властивості окремих молекул зумовлюють властивості всієї речовини, яку вони складають. Позначте фізичні властивості речовин, на які впливає здатність молекул притягуватися одна до одної.

- I Колір
II Густина
III Запах
IV Температура кипіння
V Наявність блиску

- A I та II
B I та IV
B II та IV
Г III та V

A	
Б	
В	+
Г	

2. Позначте порядковий номер елемента X, що утворює речовину XO з відносною молекулярною масою 56.

- A 8
B 18
B 20
Г 26

A	
Б	
В	+
Г	

3. Позначте пару реагентів, взаємодія яких відповідає скороченому рівнянню реакції $H^+ + OH^- \rightarrow H_2O$.

- A хлоридна кислота й калій гідроксид
Б нітратна кислота й купрум(II) гідроксид
B сульфатна кислота й алюміній гідроксид
Г сульфатна кислота й кальцій хлорид

A	+
Б	
В	
Г	

4. Визначте правильність тверджень щодо будови електронної оболонки.

- I p-підрівень електронної оболонки може містити понад 10 електронів.
II Будь-яка орбіталь може містити не більше 2 електронів.
III Атоми Нітрогену на зовнішньому електронному рівні містять по 7 електронів.
IV Електронна оболонка атома Неону містить 10 електронів.

- A правильні твердження відсутні
Б правильні лише I та III
B правильні лише II та IV
Г правильні лише II та III

A	
Б	
В	+
Г	

5. Позначте схему, що відповідає перетворенню $N^0 \rightarrow N^{+3}$

- A $1s^2 2s^2 2p^3 - 3e^- \rightarrow 1s^2 2s^2 2p^6$
Б $1s^2 2s^2 2p^3 + 3e^- \rightarrow 1s^2 2s^2 2p^6$
B $1s^2 2s^2 2p^5 + e^- \rightarrow 1s^2 2s^2 2p^6$
Г $1s^2 2s^2 2p^3 - 3e^- \rightarrow 1s^2 2s^2$

A	
Б	
В	
Г	+

6. Позначте речовину, що реагує з натрій гідроксидом.

- А кальцій оксид
Б етанол
В калій сульфат
Г магній хлорид

А	
Б	
В	
Г	+

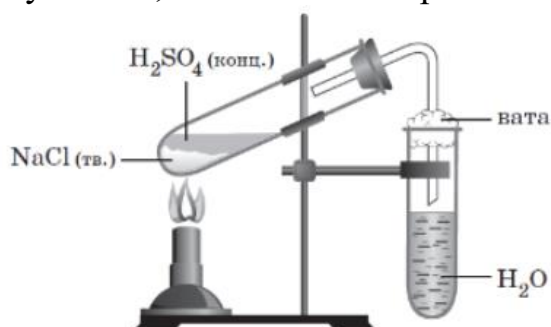
7. За певних, умов унаслідок взаємодії літію з воднем утворюється літій гідрид. Температура плавлення літій гідриду становить 692 °С, його розплав добре проводить електричний струм. Укажіть тип кристалічних ґраток літій гідриду.

- А молекулярні
Б металічні
В атомні
Г йонні

А	
Б	
В	
Г	+

8. Укажіть газ, що добувають у спосіб, схематично зображений на рисунку.

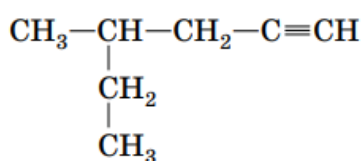
- А H₂
Б Cl₂
В HCl
Г H₂S

А	
Б	
В	+
Г	

9. Укажіть назву за номенклатурою IUPAC речовини, структурна формула якої наведена

- А 4-метилгекс-1-ин
Б 3-метилгекс-5-ин
В 4-етилпент-1-ин
Г 2-етилпент-4-ин

А	+
Б	
В	
Г	

10. Укажіть варіант відповіді, у якому правильно вказано спільні властивості для етену й етину:

- I добре розчиняються у воді
II вступають в реакцію гідратації
III взаємодіють з амоніачним розчином аргентум(I) оксиду
IV взаємодіють з бромною водою
V здатні до поліконденсації

- А правильні I та III
Б правильні II та IV
В правильні III та V
Г правильні IV та V

А	
Б	+
В	
Г	

Завдання 2. (10 балів)

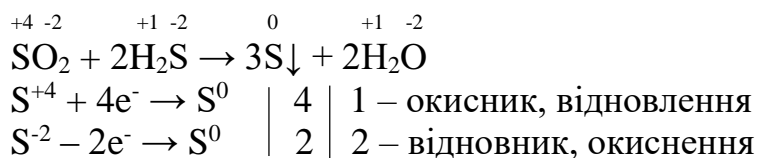
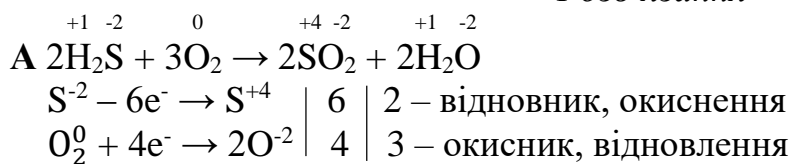
Вважають, що поклади сірки біля підніжжя вулканів та навколо гарячих джерел утворилися внаслідок двох окислювально-відновних реакцій. Спочатку, відбувається згоряння сірководню. Потім, оксид, що утворився, реагує з сірководнем із утворенням сірки.

А Напишіть рівняння хімічних реакцій, що відбуваються за умовою задачі.

Складіть схеми окисно-відновних процесів. Укажіть окисник та відновник, процеси окиснення та відновлення.

Б Обчисліть мінімальний об'єм сірководню за н.у., необхідний для осадження 5 кг сірки.

Розв'язання

$$\text{Б } n(\text{S}) = \frac{5000\text{г}}{32\text{г/моль}} = 156,25 \text{ моль}$$

За другим рівнянням: $n(\text{H}_2\text{S}) = 2/3n(\text{S}) = 2/3 \cdot 156,25 = 104,17 \text{ моль}$

$$V(\text{H}_2\text{S}) = 104,17 \text{ моль} \cdot 22,4 \text{ л/моль} = 2333 \text{ л}$$

$$n(\text{SO}_2) = \frac{n(\text{H}_2\text{S})}{2} = \frac{104,17}{2} = 52,085 \text{ моль}$$

За першим рівнянням хімічної реакції:

$$n(\text{SO}_2) = n(\text{H}_2\text{S}) = 52,085 \text{ моль}$$

$$V(\text{H}_2\text{S}) = 52,085 \text{ моль} \cdot 22,4 \text{ л/моль} = 1166,7 \text{ л}$$

$$V(\text{H}_2\text{S})_{\text{загальний}} = 1166,7\text{л} + 2333\text{л} = 3499,7 \text{ л}$$

Завдання 3. (12 балів)

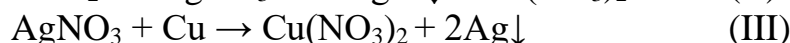
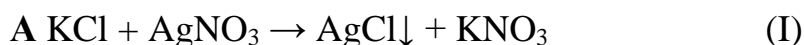
Приготували розчин калій хлориду та кальцій хлориду масою 204,5 г. Масова частка розчинених речовин у розчині 10%. До цього розчину додали розчин аргентум нітрату масою 600 г, що містить 68 г солі. Утворений осад відфільтрували, а у фільтрат помістили мідну дротину, у результаті чого утворився купрум(II) нітрат масою 9,4 г.

А Складіть рівняння хімічних реакцій за умовою задачі.

Б Обчисліть маси солей у вихідному розчині.

В Обчисліть масові частки речовин в одержаному фільтраті.

Розв'язання

$$\text{Б } m(\text{солей}) = m(\text{р-ну}) \cdot w(\text{солей}) = 204,5 \text{ г} \cdot 0,1 = 20,45 \text{ (г)}$$

$$n(\text{AgNO}_3) = \frac{m(\text{AgNO}_3)}{M(\text{AgNO}_3)} = \frac{68 \text{ г}}{170 \text{ г/моль}} = 0,4 \text{ моль}$$

$$n(\text{Cu(NO}_3)_2) = \frac{m(\text{Cu(NO}_3)_2)}{M(\text{Cu(NO}_3)_2)} = \frac{9,4 \text{ г}}{188 \text{ г/моль}} = 0,05 \text{ моль}$$

З рівняння (III) бачимо, що $n(\text{AgNO}_3) = 2n(\text{Cu(NO}_3)_2) = 2 \cdot 0,05 = 0,1 \text{ моль}$

Тоді на реакції (I) та (II) витратили: $0,4 - 0,1 = 0,3 \text{ моль AgNO}_3$

Припустимо, що на реакцію (II) витратили $x \text{ моль AgNO}_3$. Тоді на реакцію (I) витратили $(0,3 - x) \text{ моль AgNO}_3$.

З рівняння (I) випливає: $n(\text{KCl}) = n(\text{AgNO}_3) = (0,3 - x) \text{ моль}$

З рівняння (II) випливає: $n(\text{CaCl}_2) = 0,5n(\text{AgNO}_3) = 0,5x$ моль

$$m(\text{KCl}) = M(\text{KCl}) \cdot n(\text{KCl}) = 74,5(0,3 - x) \text{ г}$$

$$m(\text{CaCl}_2) = M(\text{CaCl}_2) \cdot n(\text{CaCl}_2) = 111 \cdot 0,5x \text{ г}$$

$$\text{Складаємо рівняння: } 74,5(0,3 - x) + 111 \cdot 0,5x = 20,45$$

$$x = 0,1$$

$$\text{Тоді, } m(\text{CaCl}_2) = 111 \cdot 0,5 \cdot 0,1 = 5,55 \text{ (г)}$$

$$m(\text{KCl}) = 20,45 - 5,55 = 14,9 \text{ (г)}$$

В За реакціями (I) та (II) випав осад AgCl кількістю речовини 0,3 моль.

Фільтрат містив 0,2 моль KNO_3 (із реакції (I)), 0,05 моль $\text{Ca}(\text{NO}_3)_2$ (із реакції (II)) і 0,1 моль AgNO_3 .

$$m(\text{KNO}_3) = n(\text{KNO}_3) \cdot M(\text{KNO}_3) = 0,2 \text{ моль} \cdot 101 \text{ г/моль} = 20,2 \text{ г}$$

$$m(\text{Ca}(\text{NO}_3)_2) = n(\text{Ca}(\text{NO}_3)_2) \cdot M(\text{Ca}(\text{NO}_3)_2) = 0,05 \text{ моль} \cdot 164 \text{ г/моль} = 8,2 \text{ г}$$

$$m(\text{AgNO}_3) = n(\text{AgNO}_3) \cdot M(\text{AgNO}_3) = 0,1 \text{ моль} \cdot 170 \text{ г/моль} = 17 \text{ г}$$

$$m(\text{AgCl}) = n(\text{AgCl}) \cdot M(\text{AgCl}) = 0,3 \text{ моль} \cdot 143,5 \text{ г/моль} = 43,05 \text{ г}$$

$$m(\text{р-ну}) = 204,5 + 600 - 43,5 = 761,5 \text{ г}$$

За формулою $w(\text{р} - \text{ни}) = \frac{m(\text{р-ни})}{m(\text{р-ну})}$ обчислюємо:

$$w(\text{KNO}_3) = \frac{20,2 \text{ г}}{761,5 \text{ г}} = 0,0265 \text{ або } \approx 2,7\%$$

$$w(\text{AgNO}_3) = \frac{17 \text{ г}}{761,5 \text{ г}} = 0,0223 \text{ або } \approx 2,2\%$$

$$w(\text{Ca}(\text{NO}_3)_2) = \frac{8,2 \text{ г}}{761,5 \text{ г}} = 0,0108 \text{ або } \approx 1,1\%$$

Завдання 4. (11 балів)

Значення хімічних процесів у навколишньому світі неможливо досягнути повною мірою. Щосекунди і навіть за менші проміжки часу відбувається безліч хімічних реакцій, унаслідок яких одні речовини перетворюються на інші.

А Запропонуйте і напишіть рівняння хімічних реакцій, щоб під час взаємодії:

- 1) двох газів без запаху, утворився газ з різким запахом;
- 2) двох газів із запахом, утворились за звичайних умов тверда та рідка речовина;
- 3) двох газів, утворились за звичайних умов газувата і рідка речовина;
- 4) двох газів із запахом, утворилася тверда речовина;
- 5) двох газів, утворилася за звичайних умов рідка речовина.

Б Зазначте назви усіх реагентів і продуктів реакцій. Укажіть типи реакцій за щонайменше двома класифікаційними характеристиками.

Розв'язання

Можливі варіанти відповіді:

1. Продукт реакції: амоніак, хлороводень тощо.
2. Взаємодія сірководню та сірчистого газу.
3. Взаємодія метану і кисню; сірководню і надлишку кисню.
4. Взаємодія амоніаку і хлороводню.
5. Взаємодія водню та кисню.

Завдання 5. (16 балів)

Суміш кальцію та алюмінію масою 39,6 г прожарили без доступу повітря з надлишком порошку графіту. Продукти реакції обробили розведеною хлоридною кислотою, при цьому виділилося 23,52 л (н.у.) газів, які спалили у надлишку кисню. Гарячі продукти згоряння пропустили через 400 г 8% охолодженого водного розчину натрій гідроксиду.

А Запишіть рівняння всіх хімічних реакцій, що відбуваються за умовою задачі. Назвіть усі реагенти та продукти реакцій.

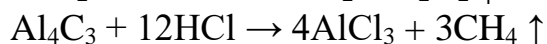
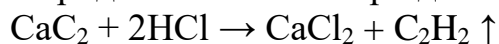
Б Визначте масові частки речовин у кінцевому розчині.

Розв'язання

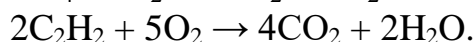
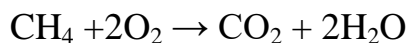
А При прожарюванні без доступу повітря з надлишком порошку графіту утворюються карбіди: $\text{Ca} + 2\text{C} \rightarrow \text{CaC}_2$ (1)

Взаємодія розведеної хлоридної кислоти з карбідами:

Взаємодія газів з надлишком кисню:

Продукти згоряння – це суміш вуглекислого газу та пари води.

При пропусканні через охолоджений розчин лугу водяна пара поглинається розчином, а вуглекислий газ реагує з натрій гідроксидом.

При надлишку лугу утворюється середня сіль: $\text{CO}_2 + 2\text{NaOH} \rightarrow \text{Na}_2\text{CO}_3 + \text{H}_2\text{O}$.

При надлишку вуглекислого газу середня сіль у водному розчині реагує далі з CO_2 з утворенням гідрокарбонату: $\text{CO}_2 + \text{Na}_2\text{CO}_3 + \text{H}_2\text{O} \rightarrow 2\text{NaHCO}_3$.

Б $n(\text{CH}_4 + \text{C}_2\text{H}_2) = V(\text{CH}_4 + \text{C}_2\text{H}_2)/V_0 = 23,52 / 22,4 = 1,05$ моль.

Нехай утворилося x моль метану і y моль ацетилену, тоді $x + y = 1,05$ (моль).

x моль CH_4 утворилось із $4/3x$ моль алюмінію, а y моль C_2H_2 з y моль кальцію.

Отже, $m(\text{Al}) + m(\text{Ca}) = n(\text{Al}) \cdot M(\text{Al}) + n(\text{Ca}) \cdot M(\text{Ca}) = 4/3 \cdot x \cdot 27 + y \cdot 40 = 39,6$ г

Отримуємо систему із двох рівнянь:

$$\begin{cases} x + y = 1,05 \\ 36x + 40y = 39,6 \end{cases}$$

$$x = 0,6 \text{ моль}$$

$$y = 0,45 \text{ моль}$$

За рівняннями продукти згоряння – це суміш $x + 2y = 1,5$ моль CO_2

$$\text{та } 2x + y = 1,65 \text{ моль } \text{H}_2\text{O}.$$

$$m(\text{NaOH}) = 400 \cdot 0,08 = 32 \text{ г}$$

$$n(\text{NaOH}) = m(\text{NaOH})/M(\text{NaOH}) = 32 / 40 = 0,8 \text{ моль}.$$

Отже, $n(\text{CO}_2) > n(\text{NaOH})$, вуглекислий газ у надлишку. Отже, у розчині після поглинання продуктів згоряння буде лише кисла сіль NaHCO_3 .

Розрахунок кількості поглинутого CO_2 і гідрокарбонату, що утворився, будемо вести по лугу:

$$n(\text{погл. CO}_2) = n(\text{NaOH}) = 0,8 \text{ моль}, m(\text{погл. CO}_2) = 0,8 \cdot 44 \text{ г/моль} = 35,2 \text{ г};$$

$$n(\text{NaHCO}_3) = n(\text{NaOH}) = 0,8 \text{ моль}, m(\text{NaHCO}_3) = 0,8 \cdot 84 \text{ г/моль} = 67,2 \text{ г}.$$

Маса розчину:

$m(\text{кінцевий розчин}) = m(\text{вихідний розчин}) + m(\text{погл. CO}_2) + m(\text{водяна пара})$

$m(\text{кінцевий розчин}) = 400 + 35,2 + 1,65 \cdot 18 = 464,9 \text{ г.}$

Масова частка натрій гідрокарбонату в розчині, що утворився:

$w(\text{NaHCO}_3) = m(\text{NaHCO}_3)/m(\text{кінцевий розчин}) = 67,2/464,9 = 0,1445 = 14,45 \text{ \%}.$

Розв'язки завдань
III етапу Всеукраїнської учнівської олімпіади з хімії
2023-2024 навчального року
9 клас

ПРАКТИЧНИЙ ТУР

Завдання 1. (10 балів)

У лабораторії для проведення аналізу якісного складу неорганічних речовин використовують 5-ти відсоткові розчини солей. Уявіть, що вам необхідно приготувати 5% розчин кальцинованої соди масою 30 г.

А Запишіть послідовність дій, які потрібно виконати під час приготування потрібного розчину. Виконайте необхідні обчислення.

Б Уявіть, що у дві пробірки ви відібрали піпеткою по 2 мл приготовленого розчину. До розчину в першій пробірці додали надлишок хлоридної кислоти (близько 3 мл). До розчину у другій пробірці додали надлишок барій хлориду (близько 3 мл).

Контрольні запитання та завдання

- 1.1. Який газ виділяється у першій пробірці? Запишіть відповідне рівняння хімічної реакції у молекулярній та йонній формах.
- 1.2. Яким способом можна зібрати даний газ? Відповідь обґрунтуйте.
- 1.3. Як можна довести наявність даного газу у посудині?
- 1.4. Осад якої речовини утворюється у другій пробірці? Запишіть відповідне рівняння хімічної реакції у молекулярній та йонній формах.
- 1.5. Як хімічно відрізнити даний осад від осаду барій сульфату? Запишіть відповідне рівняння реакції.

Розв'язання

А Приготування розчину

1. Обчисліть масу соди, що необхідна для приготування розчину.

$$w(\text{Na}_2\text{CO}_3) = \frac{m(\text{Na}_2\text{CO}_3)}{m(\text{р} - \text{ну})} \Rightarrow m(\text{NaHCO}_3) = 0,05 \cdot 30\text{г} = 1,5\text{г}$$

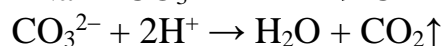
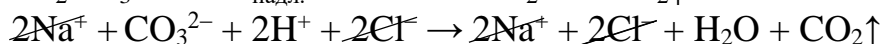
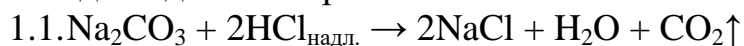
2. Обчисліть масу, а потім об'єм води, що необхідний для приготування розчину ($\rho(\text{H}_2\text{O}) = 1 \text{ г/мл}$)

$$m(\text{H}_2\text{O}) = 30 \text{ г} - 1,5 \text{ г} = 28,5 \text{ г}$$

$$V(\text{H}_2\text{O}) = \frac{m}{\rho} = \frac{28,5 \text{ г}}{1 \text{ г/мл}} = 28,5 \text{ мл}$$

3. Зважити обчислену масу соди та відміряйте необхідний об'єм води.
4. Змішати речовини та приготувати розчин.

Б Відповіді на контрольні питання

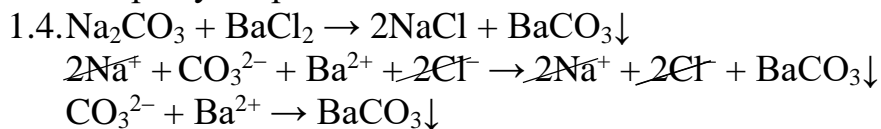
У першій порції виділяється вуглекислий газ

- 1.2. Зібрати вуглекислий газ можна тримаючи ємність (пробірку, колбу тощо) донизу дном, оскільки він важчий за повітря:

$$M(\text{повітря}) = 29 \text{ г/моль}$$

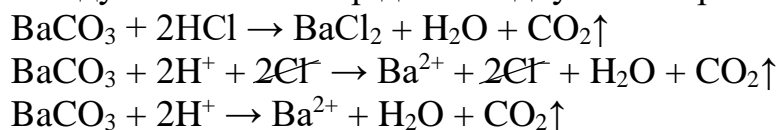
$$M(\text{CO}_2) = 12 + 16 \cdot 2 = 44 \text{ г/моль}$$

1.3. Довести наявність вуглекислого газу можна за допомогою тліючої скіпки. У середовищі вуглекислого газу вона буде тухнути/згасати, оскільки цей газ не підтримує горіння.

У другій пробірці утворився осад барій карбонату

1.5. Потрібно до обох осадів долити сильну кислоту, наприклад, хлоридну. Барій сульфат не розчиняється у сильній кислоті, а розчинення барій карбонату супроводжується виділенням великої кількості вуглекислого газу, що нагадує «закипання» рідини. Відбувається реакція:

Завдання 2. (10 балів)

На столі знаходяться п'ять пронумерованих не підписаних пробірок із водними розчинами наступних речовин: натрій йодид, натрій карбонат, хлоридна кислота, купрум(II) хлорид, барій хлорид.

Визначте, у якій пробірці буде яка речовина, якщо при зливанні розчину з першої пробірки з розчином із другої пробірки виділяється газ, а при зливанні вмісту першої пробірки із вмістом третьої утворюється білий осад. Знаючи фізичні та хімічні властивості речовин, визначте, в якій пробірці знаходиться кожна з речовин.

А Складіть план визначення речовин у пробірках.

Б Запишіть мінімум хімічних реакцій (не більше чотирьох), які би було необхідно провести під час реального експерименту.

В Які ще реакції можна провести між указаними речовинами?

Г Для реакцій йонного обміну напишіть повні та скорочені йонні рівняння реакцій.

Розв'язання

А Складаємо орієнтовний план умовного експерименту у формі таблиці 1.

Номери пробірок Спостереження	Колір розчину	Номери пробірок				
		Na_2CO_3	HCl	BaCl_2	CuCl_2	NaI
Na_2CO_3	прозорий розчин	—	$\text{CO}_2\uparrow$	$\text{BaCO}_3\downarrow$	$\text{CuCO}_3\downarrow$	—
HCl	прозорий розчин	$\text{CO}_2\uparrow$	—	—	—	—
BaCl_2	прозорий розчин	$\text{BaCO}_3\downarrow$	—	—	—	—
CuCl_2	блакитний розчин	$\text{CuCO}_3\downarrow$	—	—	—	—
NaI	прозорий розчин	—	—	—	—	—

Б Г Для реакцій йонного обміну напишіть повні та скорочені йонні рівняння реакцій.

